

SITRA

VIISI EHDOTUSTA SEURAAVALLE HALLITUKSELLE 2011–2015

Muutos on mahdollisuus

Viisi ehdotusta seuraavalle hallitukselle 2011–2015
Muutos on mahdollisuus

ISBN 978-951-563-756-7 (nid.)
ISBN 978-951-563-757-4 (URL:<http://www.sitra.fi>)
Multiprint Oy, Helsinki 02/2011

Sisältö

ALUKSI.....	6
YHTEENVETO	7
Suomen terveyden- ja sosiaalihuollon rahoitusjärjestelmä on uudistettava	8
Valtion konserniohjaus on otettava käyttöön	10
Julkishallintoon on perustettava yhteinen asiakastietokanta.....	12
Maankäytön, rakentamisen ja yhdyskunta- rakentamisen on tuettava ilmasto-, energia- ja luonnonvarapolitiikka	14
Julkisia tukia on kohdennettava alkuvaiheen yritys- toimintaan ja pk-sektorin kansainvälistymiseen.	18

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

Suomen kilpailukyky ja suomalaisten hyvinvointi edellyttävät laaja-alaisia ja syvällisiä muutoksia. Sitra ennakoii tulevaa ja edistää muutoksia yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Suomen kannalta keskeisiin haasteisiin Sitra tarttuu ohjelmien ja strategiaprosessien avulla. Sitra on itsenäinen julkisoikeudellinen rahasto, jonka tehtävä on rakentaa huomisen menestyvää Suomea.

Viisi ehdotusta seuraavalle hallitukselle 2011–2015

Muutos on mahdollisuus

Suomen etsikkoaika: kohti vastuullista, kilpailukyistä ja kestävää palvelutaloutta

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra haluaa nostaa seuraavia hallitusneuvotteluja varten esiin viisi Suomen tulevaisuuden, talouskasvun ja hyvinvoinnin kannalta keskeistä kysymystä. Sitra on eduskunnan alainen riippumaton toimija. Sen tehtävänä on edistää Suomen vakaata ja tasapainoista kehitystä sekä talouden kasvua.

Seuraavissa eduskuntavaaleissa määritellään uudeen hyvinvointiyhteiskuntamme perustaa, joka on luotu aikana jolloin Suomi oli suhteellisen suljettu talous ja teollistuva yhteiskunta. Tuolta ajalta periytyvät julkisen sektorin rakenteet eivät kaikilta osin enää vastaa nykyisiin tarpeisiin.

Sitran näkemysten mukaan pohjoismainen yhteiskunta- ja hyvinvointimalli on perustaltaan kestävä. Se

kantaa kansalaisia globalisaatiokehityksen äkinäisissä heilahduksissa. Mutta mallin on uudistuttava. Irtautuminen teollisen ajan tuotantolähtöisistä rakenteista ja siirtyminen kohti ekologisesti kestävää palvelutaloutta haastavat meitä arviomaan toimintamme perusteita uudelleen.

Huomisen Suomi elää kestävässä, ilmastonmuutoksen huomioon ottavassa ja vuorovaikutuksesta nousevassa palvelujen taloudessa. Muutoksessa keskeistä on niin laadullinen kuin aineeton kasvu, jossa ihminen, kansalainen, on toiminnan subjekti.

Uskomme, että tässä ehdotuksessa esiin nostetut konkreettiset teemat vievät Suomea kohti elinvoimaista ja kestävää kulttuuria niin, että yhteiskunnassamme toteutuvat talouskasvun rinnalla ekologinen kestävyys, ihmisarvoinen elämä sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus.

Yhteenveto ehdotuksista

Seuraavan hallituksen yksi tärkeimmistä tehtävistä on käynnistää toimet yhteiskunnan rakenteiden uudistamiseksi. Valtiovarainministeriön arvion mukaan keskeiset rakenneuudistukset ovat 10–25 vuotta myöhässä. Julkista taloutta ei voida perustaa valtion velkaantumisen varaan, sillä velka merkitsee lykättyä verorasitusta ja vääristää sukupolvien välistä tulonjakoa.

Keskeistä on vahvistaa Suomen talouden kilpailukykyä sekä edistää julkisen sektorin tuottavuutta ja koordinaatiota. Muutokset ovat välttämättömiä julkisten menojen kasvun rajoittamiseksi ja tulevien sukupolvien hyvän elämän turvaamiseksi. On pidettävä huoli tasa-arvosta ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta - siitä, että Suomi on kaikille kansalaisille hyvä maa elää ja asua.

Seuraavassa on tiivistetty kuvaus viidestä ehdotuksesta, joita käsitellään osiokohtaisesti tarkemmin. Jokaisessa osiossa on perusteltu muutosten tarpeellisuus sekä esitetty konkreettisia toimia, joiden avulla ehdotus on toteutettavissa. Lisäksi kerrotaan lyhyesti, mitä Sitra on tehnyt tai aikoo tehdä ehdotuksen edistämiseksi.

- ***Suomen terveyden- ja sosiaalihuollon rahoitusjärjestelmä on uudistettava***

Nykyinen Suomen terveydenhuoltojärjestelmä on epätasa-arvoinen ja tarjontavetoinen. Terveydenhuollon hoitoketjusta ja rahoituksesta puuttuvat joustavuus sekä koordinaatio ja kannustimet.

Terveyden- ja sosiaalihuollon rahoitus- ja ohjausjärjestelmä uudistetaan hallituskauden aikana. Monikanavaisesta rahoituksesta siirrytään yksikanavaisen terveyden- ja sosiaalihuollon rahoitusmalliin. Koko kansan terveystarpeista huolehditaan tasa-arvoisesti. Tilaajan ja tuottajan vastuut eriytetään sekä kansalaisten vapautta valita perusterveyspalvelujensa tuottaja lisätään. Kuntien valtionosuusjärjestelmän tarve arvioidaan uudistuksen yhteydessä.

- ***Valtion konserniohjaus on otettava käyttöön***

Valtion hallinnolta edellytetään uudenlaista horisontaalista yhteistyötä, yhtenäisiä toimintatapoja sekä poikkihallinnollista sisältöjohtamista. Hallinnossa siirrytään ohjausmalliin, jossa määritellään keskeiset konserniohjeettavat asiat sekä kuvataan, miten johtaminen yli ministeriörajojen toteutetaan tehokkaasti.

Horisontaalisen yhteistyön pilotointi aloitetaan ilmasto-, energia- ja luonnonvarapolitiikasta. Yhtenäiset toimintatavat ja poikkihallinnollinen johtaminen on välttämätöntä, jotta tuottavuutta voidaan parantaa ja osaaminen saadaan laaja-alaisesti käyttöön.

- ***Julkishallintoon on perustettava yhteinen asiakastietokanta***

Suomesta puuttuu yhteinen julkinen asiakasrekisteri (master data). Suomeen perustetaan yhteinen asiakastietokanta yhdistämällä verohallinnon, Kanta-järjestelmän suostumusten hallinta sekä väestörekisterikeskuksen tiedot. Keskitetty asiakasrekisteri luo pohjan koko julkisen tietohallinnon harmonisoinnille ja parantaa kansalaisen oikeuksia.

- ***Maankäytön, rakentamisen ja yhdyskuntarakentamisen on tuettava ilmasto-, energia- ja luonnonvarapolitiikkaa***

Nykyinen maankäytön suunnittelu ja rakentamisen ohjaus eivät tue yhdyskuntarakenteen eheyttämistä, energiatehokkuuden alueellista parantamista eivätkä vihreän paikallistalouden kehittämistä. Kaavoitusjärjestelmän uudelleen arviointi käynnistetään pikaisesti. Energiatehokkuuden lisäämiseksi vahvistetaan hallituskauden ylittävä rakentamismääräyksien parantamisohjelma. Lisäksi kehitetään paikallisia energialähteitä ja luonnonvaroja hyödyntäviä sekä materiakiertoa tehostavia vihreän talouden lähiratkaisuja, kuten lähienergiaa sekä paikallista biojalostusta.

- ***Julkisia tukia on kohdennettava alkuvaiheen yritystoimintaan ja pk-sektorin kansainvälistymiseen***

Yritystoiminnan alkuvaiheen nopeaa markkinaehtoista ja -ohjattua kokeilua on lisättävä rahoituskelpoisten yritysten löytämiseksi ja kannustamiseksi. Kokeiluihin tarvittava rahoitus kanavoitetaan uudistamalla julkisen sektorin rakenteita ja kohdentamalla rahoitusta uudelleen sekä houkuttelemalla yksityistä osaavaa pääomaa mukaan kokeiluihin.

Suoria yritystukia ohjataan enemmän alkuvaiheen yrityksille ja t&k -verokannusteita suunnataan yritysten myöhäisempiin kehitysvaiheisiin. Pienten ja keski suurten kone- ja metallituoteyritysten tuotekehitystä ja kansainvälisiä edellytyksiä edistetään.

Terveyden- ja sosiaalihuollon rahoitusjärjestelmä on uudistettava

Terveyden- ja sosiaalihuollon rahoitus- ja ohjausjärjestelmä uudistetaan hallituskauden aikana. Monikanavaisesta rahoituksesta siirrytään yksikanavaiseseen terveyden- ja sosiaalihuollon rahoitusmalliin. Tilaajan ja tuottajan vastuut eriytetään sekä kansalaisten vapaus valita perusterveyspalvelujen tuottaja toteutetaan. Kuntien valtionosuusjärjestelmän tarve arvioidaan uudistuksen yhteydessä.

Perustelut – miksi muutos on välttämätön

Nykyinen terveydenhuollon järjestelmä on johtanut amerikkalaiseen malliin, jossa työssäkäyvät ja vakuutetut ovat etuoikeutettuja muuhun väestöön nähden.

Väestön ikääntyminen sekä hajautettu päätöksenteo johtavat terveysmenojen kasvuun ja terveyspalvelujen hintojen nousuun, kun palvelujen tarvitsijoita on paljon ja tarjontaa vähän. Nykyisessä järjestelmässä lääkärin ja pääomasijoittajat hallitsevat tilannetta oligopolistisilla markkinoilla.

Nykyinen järjestelmä keskittyy sairauksien hoitoon, mutta ei tue terveyden edistämistä. Usean päällekkäistä työtä tekevän julkisen osapuolen toiminta ja siihen sekoittuva yksityinen toiminta johtavat osa-optimoituihin nykyisessä järjestelmässä.

Asiakkaat eivät nykyjärjestelmässä ole keskenään tasa-arvoisia, eivätkä aina saa tarvitsemaansa palvelua. Työssäkäyvien työterveyshuolto ja vakuutukset luovat etuoikeutetun luokan, jota vielä lainsäädännöllä ja rahoituksella tuetaan. Selkeä epätasa-arvo kohdistuu henkilöihin, joilla ei ole työtä tai vakuutusta.

Suurin osa rahoitusvastuusta on hajautettu yli kolmelle sadalle kunnalle, jotka ovat liian pieniä kantamaan rahoitusriskiä. Sairauksien hoitokulujen kasvaessa vaaditaan entistä suurempia kuntakokoja kattamaan väestön sairausvaihtelua.

Monen rahoittajan mallissa järjestelmän tehokkuudesta ei vastaa kukaan. Kukaan ei myöskään ota koko-

naisvastuuta asiakkaasta. Rahoitusjärjestelmä ei siis tue kokonaisvastuuta.

Miten muutos tehdään?

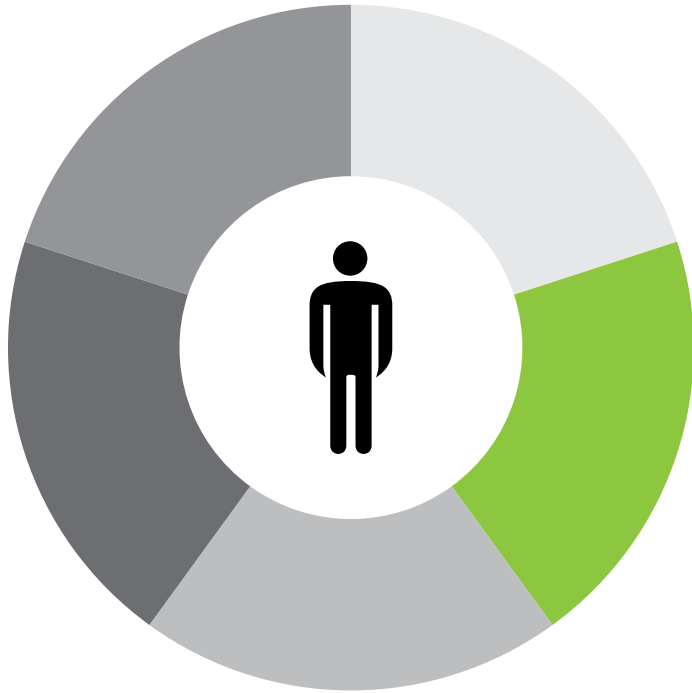
Monikanavaisuudesta luovutaan ja terveydenhuollon rahoituksessa siirrytään yksikanavaisen malliin. Vastuu palveluiden järjestämisestä tulee olla yksittäistä kuntaa suuremmalla taholla. Tarvitaan vahvempaa valtakunnallista palvelujen rahoituksen ja järjestämisen ohjausta.

Sitran esittämässä Kansallisen terveydenhoidon ja vanhustenhuollon tilaaja ja rahoittaja -mallissa (KATIRA) nykyinen rahoitus keskitetään yhdelle toimijalle. Mallissa kansallinen tilaaja-rahoittaja vastaa erikoissairaanhoidon tilaamisesta ja järjestämisestä. Perusterveydenhuollossa ja vanhustenhuollossa asiakkaan (kansalaisen) valinta ohjaa järjestelmää, nykyisen hallinnollisen ohjauksen sijaan.

Kansallinen verorahoitteinen rahoitusjärjestelmä yksinkertaistaa nykyisen monikanavaisen rahoitusjärjestelmän ja erottaa tilaajan tuottajasta. Uudistuksen lähtökohtana on, että koko kansan terveystarpeista huolehditaan tasa-arvoisesti ja kansalaisten valinnanvapautta lisätään. Kansalaisten hyväksi toimivan tilaajaorganisaation monopolivoima poistaa järjestelmän tarjontavetoisuuden.

Sitran toimet muutoksen edistämiseksi

- *Sitra on julkaissut selvityksen eurooppalaisista terveydenhuollon rahoitusjärjestelmistä (Terveydenhuoltojärjestelmien kehityssuunnat Euroopassa, Sitran selvityksiä nro 16, 2010).*
- *Sitra julkaisi ehdotuksen uudeksi terveydenhoidon rahoitus- ja ohjausjärjestelmäksi kesäkuussa 2010 (Sitran selvityksiä nro 24).*
- *Sitra on selvittänyt yhtenäisen ICT-ratkaisun soveltuvuutta Suomen terveydenhuoltoon. Selvityksen mukaan kansainvälisistä potilastietojärjestelmistä on löydettävissä Suomeen soveltuva vaihtoehtoinen malli, joka helpottaisi tiedon jakamista terveydenhoitosektorin eri toimijoiden välillä sekä takaisi hyvän potilasturvallisuuden. Tammi-kuussa 2011 julkaistun Sirius-projektin potilastietojärjestelmäselvitys on tehty yhteistyössä viiden yliopistollisen sairaanhoitopiirin kanssa.*

Valtion konserniohjaus on otettava käyttöön

Valtion hallinnossa siirrytään konserniohjausmalliin, jossa on määritelty keskeiset johdettavat asiakokonaisuudet sekä kuvattu, miten johtaminen yli ministeriörajojen toteutetaan tehokkaasti, nykyisillä resursseilla ja selkeiden vastuiden häviämättä. Horisontaalisen yhteistyön pilotointi aloitetaan ilmasto-, energia- ja luonnonvarapolitiikasta. Saatujen kokemusten perusteella mallia laajennetaan muihin poikkihallinnollisiin politiikan lohkoihin.

Perustelut – miksi muutos on välttämätön

Ilmastonmuutos, talouden kestävyysvaje, väestön ikääntyminen, työtehtävatasolle ulottuva globaali kilpailu yritysten sijoittumisesta sekä kansalaisten lisääntyvät palvelutarpeet ovat esimerkkejä suomalaisen yhteiskunnan haasteista lähivuosina. Haasteisiin vastaaminen edellyttää hallinnon uudenlaista horisontaalista yhteistyötä, yhtenäisiä toimintatapoja sekä poikkihallinnollista sisältöjohtamista; toisin sanoen konserniohjausta ja -johtamista. Vain näin voidaan ratkaista yhteisiä ongelmia, parantaa tuottavuutta ja hyödyntää ihmisten osaamista.

Valtion konserniohjaus on pääministerin johtaman hallituksen käytössä oleva väline, jonka avulla voidaan tehokkaasti saavuttaa poliittis-strategisissa tavoitteissa edellytetyt vaikutukset. Ohjaus sisältää prosessit, rakenteet ja johtamismallin, joiden avulla hallitus toteuttaa, arvioi ja päivittää hallitusohjelmaansa sekä sitä täsmenläisiä tavoitteita ja toimenpiteitä. Hallinnonaloilla ja joissain isommissa virastoissa toteutettava uusi ohjausmalli tukee hallitusohjelman toimeenpanoa.

Erityisesti siirtyminen vihreään talouteen edellyttää uudenlaista johtamismallia, jossa ilmasto-, energia- ja luonnonvarapolitiikka kytketään vahvemmin toisiinsa.

Valtaosa kasvihuonekaasupäästöistä aiheutuu joko suoraan tai epäsuoraan luonnonvarojen kestäättömyydestä käytöstä. Samalla ilmastonmuutos vaikuttaa mm. lämpö- ja vesiolojen muutoksen myötä merkittävästi luonnonvarojen hyödyntämismahdollisuuksiin.

Horisontaalisen yhteistyön pilotointi aloitetaan ilmasto-, energia- ja luonnonvarapolitiikasta. Luonnonvara-, energia- ja ilmastokysymyksiä ei voida enää tarkastella toisistaan erillisinä: Ilmastonmuutosta ei voida hillitä ilman ongelmien syntyyn vaikuttavaa luonnonvarapolitiikkaa, eikä luonnonvarapolitiikka ole kestävää, ellei se huomio ilmastonmuutosta ja sen hillitsemistarvetta yhtenä keskeisenä lähtökohtanaan.

Miten muutos tehdään?

- päätetään konserniohjausmallin käyttöön otosta ja rakennetaan ohjausmalli
- tehdään tarvittavat sääntelymuutokset ja otetaan malli käyttöön
- pilotoidaan horisontaalisia eli usean ministeriön toimialan kattavia teemoja ilmasto-, energia- ja luonnonvarapolitiikassa

Sitran toimet muutoksen edistämiseksi

- *Sitra on julkaissut idearaportin valtion konserniohjauksesta: Kaikki yhden ja yksi kaikkien puolesta – Valtion konsernijohdon vaativa mutta mahdollinen tehtävä (Sitran selvityksiä nro 21, 2010).*
- *Vuonna 2009 Sitra koordinoi kansallisen luonnonvarastrategian (www.sitra.fi/luonnonvarastrategia) työstämistä, joka on toiminut keskeisenä kimmokkeena ja pohjana biotalousstrategian (2010) sekä hallituksen luonnonvaraselonteon (2010) laatimiselle. Kaikissa niissä korostuu tarve luoda uusi, hallinnonalarajat ylittävä luonnonvarapolitiikan johtamismalli.*
- *Konserniohjauksen elementtejä on myös Liikennerevoluutio -kehitysohjelmassa. Siinä Sitra luo ja kokeilee uutta ajattelu- ja toimintatapaa maankäytön ja liikennesuunnittelun perustaksi yhdessä liikenne- ja viestintäministeriön, ympäristöministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, valtiovarainministeriön ja Liikenneviraston kanssa.*
- *Sitran Julkishallinnon johtamisohjelma on varautunut osallistumaan valtion konserniohjauksen kehittämiseen. Julkishallinnon johtamisohjelma jatkaa myös yhteisten lainvalmisteluprosessien kehittämistä yhteistyössä oikeusministeriön ja pilottiministeriöiden kanssa. Lisäksi ohjelma käynnistää yhdessä valtiovarainministeriön ja kolmen pilottiministeriön kanssa hankkeen, jossa kehitetään ministeriöiden omia innovaatioprosesseja. Näiden hankkeiden tulokset levitetään kaikkiin ministeriöihin.*

Julkishallintoon on perustettava yhteinen asiakastietokanta

Perustetaan yksi yhteinen asiakastietokanta julkisen sektorin tuottavuuden nostamiseksi ja sähköisen asioinnin mahdollistamiseksi. Kaikki julkisen sektorin toimijat veloitetaan käyttämään rekisteriä.

Perustelut – miksi muutos on välttämätön

Suomessa ei ole keskitettyä asiakasrekisteriä (master data), sillä kaikilla keskeisillä toimijoilla ja ohjelmisto-asennuksilla on omat asiakastietokantansa. Kun ei ole keskittyä rekisteriä asiakkaista, ei ole myöskään varmuutta siitä, missä eri tietojärjestelmissä on kansalaisia koskevaa tietoa. Keskitetty asiakasrekisteri luo pohjan koko julkisen ICT-toiminnan harmonisoinnille ja johtaa kansalaisen oikeuksien paranemiseen.

Nykyinen kuntien, kuntayhtymien sekä valtion sektoreiden tietohallinnon kehittäminen on ollut hajanaista ja se on johtanut pirstaleiseen tietohallinnon rakenteeseen. Eri tietojärjestelmissä on erilaiset asiakastietokannat, eikä koordinaation puutteen vuoksi tiedetä, missä kaikkialla on saatavilla kansalaisia koskevaa tietoa. Kun kansalaisia koskevat tiedot keskitetään yhteiseen asiakastietokantaan, on kansalaisella mahdollisuus tarkistaa omien henkilökohtaisten tietojensa

oikeellisuus ja myös pyytää poistamaan tarpeettomat tiedot.

Miten muutos tehdään?

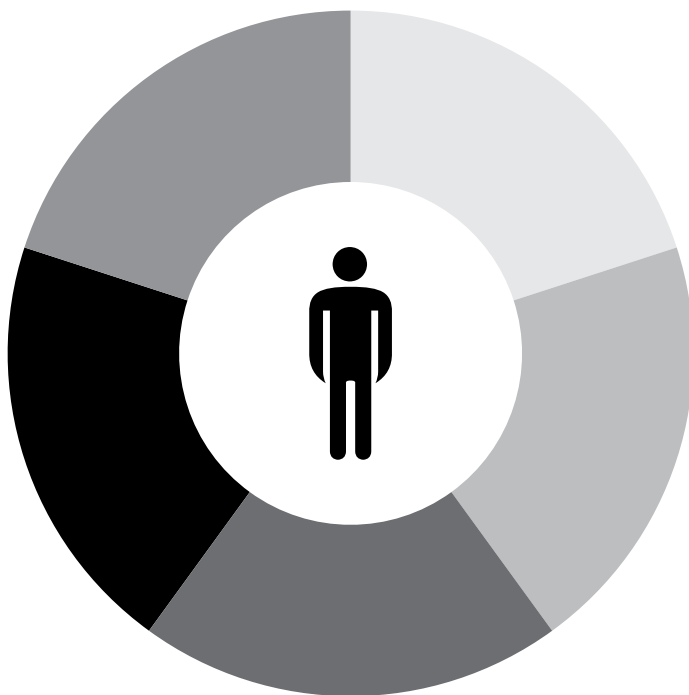
Yhteinen asiakastietokanta muodostetaan yhdistämällä verohallinnon, Kanta-järjestelmän suostumusten hallinta sekä väestörekisterikeskuksen tiedot. Kaikki julkiset toimijat veloitetaan käyttämään yhteistä tietokantaa, jolloin tiedot on löydettävissä yhdestä paikasta ja tietolähde on helposti viranomaisten jäljitettävissä. Tällöin myös kansalaisten on mahdollista saada heitä koskevat tietokantaan tallennetut tiedot yhdestä ja samasta paikasta vaivattomasti.

Sitran toimet muutoksen edistämiseksi

- *Sitran Kuntien palvelukeskus -hankkeen tuloksena on syntynyt 76 kuntatoimijan yhteinen yhtiö, KPK ICT Oy, joka tarjoaa tietohallinnon ja tietotekniikan asiantuntija-, sovellus- ja infrastruktuuripalveluita kunnille. Osakkaiksi liittyneet kunnat ja kuntayhtymät edustavat yli miljoonaa asukasta Suomen väestöpohjasta. Maaliskuuhun 2011 mennessä asukasohjan uskotaan nousevan yli 1,5 miljoonaan.*
- *Kuntien palvelukeskus -hankkeen tuloksena on syntynyt myös kuntia palveleva talous- ja henkilöstöhallintoyhtiö KPK THH Oy, jonka tavoitteena on vaikuttaa julkisen sektorin tuottavuuskehitykseen ja tukea julkisen sektorin uudistumista.*
- *Sitra on selvittänyt johtavien kansainvälisten potilastietojärjestelmien soveltuvuutta Suomen terveydenhuoltoon. Selvitys tehtiin yhteistyössä viiden yliopistollisen sairaanhoitopiirin kanssa.*
- *Sitra on osallistunut aktiivisesti kansalliseen tietoyhteiskuntakeskusteluun. Lisäksi Sitra osallistuu Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunnan (JUHTA) ja muiden alan keskeisten valmisteluelimien työhön.*
- *Sitran Terveystaltio-hankkeessa rakennetaan Taltioni- palvelua, josta tulee terveydenhuollon toimijoiden sekä hyvinvointipalvelujen tuottajien yhteinen, kansalaisten terveys- ja hyvinvointitiedot sisältävä tietovarasto ja palvelualusta. Hankkeen tavoitteena on levittää kansalaiskeskeistä ajattelutapaa terveydenhoitosektorille.*

Maankäytön, rakentamisen ja yhdyskuntarakentamisen on tuettava ilmasto-, energia- ja luonnonvarapolitiikkaa

Maankäytön ja rakennetun ympäristön ohjaus on keskeistä kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi, energiatehokkuuden ja hajautetun energiantuotannon lisäämiseksi, ainekierron tehostamiseksi sekä kestäväen luonnonvaratalouden toteuttamiseksi. Maankäytön suunnittelukäytännöt arvioidaan uudelleen lähivuosina ilmasto-, energia- ja luonnonvarapolitiikan näkökulmasta. Hallituskauden ylimenevää rakentamismääräyksien parantamisohjelmaa vahvistetaan energiatehokkuuden lisäämiseksi. Lisäksi kehitetään nopeita ja laaja-alaisia toimenpiteitä ilmasto-, energia- ja luonnonvarapolitiikan toteuttamiseksi.

Perustelut – miksi muutos on välttämätön

Suomi on sitoutunut vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä 80 prosentilla vuoteen 2050 mennessä. Hallitus on antanut eduskunnalle luonnonvaraselonteon, jossa pohjustetaan siirtymistä kohti kokonaisvaltaista kestäväää luonnonvarataloutta. Ilmasto-, energia- ja luonnonvarapolitiikka kytkeytyvät yhä voimakkaammin toisiinsa. Maankäytön, yhdyskuntarakenteen ja rakentamisen ohjaaminen on keskeistä tavoitteiden toteutumisen kannalta. Nykyiset käytännöt eivät tue energiatehokkuuden ja päästöjen alueellista parantamista ja vihreän paikallistalouden kehittämistä.

Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen on asetettu tavoitteeksi lukuisissa suunnitelmissa valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita myöten. Rakentamisen hallitsematon vuotaminen kaupunkiseutujen lievealueille kuitenkin jatkuu. Selvitysten mukaan liikenteestä aiheutuvat kustannukset ovat näillä alueilla jopa kuusinker- taiset taajama-alueisiin nähden.

Kaupunkien täydennysrakentamisen avulla on mahdollista hyödyntää olemassa olevaa infrastruktuuria. Se tuo myös mahdollisuuksia palvelujen kehittämiseksi, turvaa joukko-liikennettä, luo edellytyksiä rakennus-

kannan korjaamiselle, parantaa energiatehokkuutta ja torjuu ilmastonmuutosta. Kirkonkylissä ja maaseutukylissä olisi hyvä edistää energiaomavaraista rakentamista. Tarvitaan panostuksia sekä rakennuskannan korjaamiseen että paikallisen energian hyödyntämiseen. Palvelukykyisten kylien ja taajamien kehittäminen edistää myös maaseutualueiden energiatehokkuutta ja elinvoimaisuutta.

Energiatehokkuuden parantaminen edellyttää myös muutosta kuluttajakäyttäytymisessä. Kuluttajille suunnattua valtakunnallista energianeuvontajärjestelmää olisikin kehitettävä.

Lähes nollaenergiatason rakentamista edellyttävä energiatehokkuusdirektiivi (EPBD) pannaan täytäntöön vuoteen 2020 mennessä. Rakennusten energiatarpeen tyydyttämiseksi pitäisi nopeasti löytää paikallisiin uusiutuviin energialähteisiin perustuvia, verkostoista irti olevia hiilineutraaleja ratkaisuja. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen edellyttää myös huomion kiinnittämistä rakentamisen materiaalitehokkuuteen ja materiaalien valmistuksesta aiheutuviin päästöihin. Tämä edistää puurakentamisen yleistymistä.

Suomen laajan maa-alueen ja sen tarjoamien luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen edellyttää älykkäiden lähiratkaisujen kehittämistä. Vihreän talouden lähiratkaisut voivat liittyä esimerkiksi hajautettuun energiantuotantoon, jätteiden käsittelyyn tai biomasan jalostukseen. Lähiroka ja lähimatkailu ovat myös osa tulevaisuuden vihreää taloutta.

Yhdistämällä paikallisten luonnonvarojen käyttö älykkäisiin teknologioihin voidaan monissa tapauksissa lisätä ekotehokkuutta, edistää kestävää luonnonvaratalloutta, vähentää kuljetuksia ja fossiilisten energialähteiden käyttöä. Vihreän talouden lähiratkaisujen kehittäminen edellyttää mahdollistavia maankäyttöratkaisuja ja suunnittelukäytäntöjä.

Miten muutos tehdään?

1.

- Käynnistetään maankäytön suunnittelujärjestelmän uudelleenarviointi.
- Etsitään uusia keinoja ja vahvistetaan kaavoituksen mahdollisuuksia ilmastopäästöjen vähentämiseksi, yhdyskuntarakenteen eheyttämiseksi sekä vihreän paikallistalouden kehittämiseksi.
- Vauhditetaan erityisesti normi- ja tieto-ohjauksen keinoin kestävästä ilmasto-, energia- ja luonnonvaratallouden kokonaisvaltaista huomioon ottamista maankäytössä.

2.

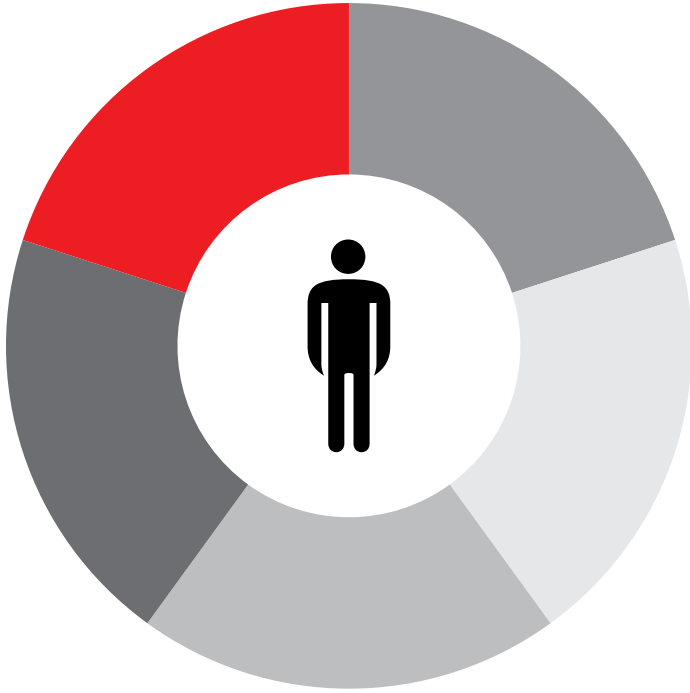
- Vahvistetaan hallituskauden ylittävää rakentamismääräyksien parantamishjelmaa energiatehokkuuden lisäämiseksi.
- Tuetaan kestävästä rakentamisesta vauhdittamiseen tähtäävän kansallisen ERA17-toimintaohjelman toteuttamista.
- Veloitetaan rakentamismääräyksillä parantamaan nykyisen rakennuskannan energiatehokkuutta peruskorjausten ja muiden laajojen remonttien yhteydessä.
- Tuetaan kuluttajille suunnattua valtakunnallista energianeuvontaa.
- Otetaan materiaalitehokkuus sekä rakennusmateriaalien valmistuksen päästöt mukaan rakentamisen ohjaukseen.
- Käynnistetään tariffituen tai muun taloudellisen kannusteen valmistelu aurinkoenergian hyödyntämisen lisäämiseksi.

3.

- Kehitetään paikallisia energialähteitä ja luonnonvaroja hyödyntäviä sekä materiakiertoa tehostavia vihreän talouden lähiratkaisuja, kuten lähienergiaa sekä paikallista biojalostusta.
- Vauhditetaan talo- ja aluekohtaista hajautettua uusiutuvan energian pientuotantoa hallinnollisin ja taloudellisin keinoin.

Sitran toimet muutoksen edistämiseksi

- *Sitran Energiaohjelma ja Maamerkit-ohjelma tekevät laajaa käytännönläheistä yhteistyötä eri sidosryhmien kanssa edellä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi.*
- *Energiaohjelma (2008-2012) vaikuttaa energiankäytön ja kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen yhdyskunnissa. Ohjelma on kehittänyt kansallisen energianeuvontajärjestelmän mallia sekä valmistellut kansallisen ERA17 -ohjelman rakennetun ympäristön energiatehokkuuden parantamiseksi yhdessä ympäristöministeriön ja Tekesin kanssa.*
- *Maamerkit-ohjelmassa (Maaseudun merkitykset 2010-2014) kehitetään erityisesti vihreän talouden lähiratkaisuja. Ne liittyvät esimerkiksi lähiruokaan, lähienergiaan, lähimatkailuun sekä paikallisen biotalouden verkostoituneisiin ratkaisuihin. Lisäksi arvioidaan, miten Suomen runsainta luonnonvara, tilaa voidaan käyttää entistä kestävämmän monipuolisen hyvinvoinnin lähteenä.*
- *Sitra koordinoi kansallisen luonnonvarastrategian (2009) valmistelua, joka on toiminut hallituksen luonnonvaraselonteon (2010) keskeisenä lähtökohtana.*

Julkisia tukia on kohdennettava alkuvaiheen yritystoimintaan ja pk-sektorin kansainvälistymiseen

Yritystoiminnan alkuvaiheen nopeaa markkinaehtoista ja -ohjattua kokeilua on lisättävä rahoituskelpoisten yritysten löytämiseksi ja kannustamiseksi. Suoria yritystukia ohjataan enemmän alkuvaiheen yrityksille ja tutkimukseen ja tuotekehitykseen liittyviä verokannusteita suunnataan yritysten myöhäisempiin kehitysvaiheisiin. Pienten ja keskiuurten kone- ja metallituoteyritysten edellytyksiä kansainvälistymiseen ja tuotekehitykseen vahvistetaan.

19

Perustelut – miksi muutos on välttämätön

Suomen rahoitusmarkkinoilla on käynnissä murros, jonka seurauksena ulkomaiset pääomat vähenevät merkittävästi ja kotimaiset pääomat hakeutuvat lähinnä yritysjärjestelyihin ja myöhemmän vaiheen yritysrahoitukseen. Yritysten alkuvaiheessa välttämättömän riskirahoituksen saatavuus on heikentynyt merkittävästi. Yritysten alkuvaiheen nopeita markkinakokeiluja onkin lisättävä, jotta yhä useampi rahoituskelpoinen yritys selviää kasvuvaiheeseen. Tavoitteena on havaita nopeasti yritystoiminnan alkuvaiheessa, onko yrityksen liiketoimintaidea elinkelpoinen.

Toinen suuri murros liittyy erityisesti kone- ja metallituoteteollisuuteen, joka suurena työllistäjänä on Suomessa vaaravyöhykkeessä. Kansainvälisesti toimivat suuryritykset siirtyvät halvemman kustannustason maihin, ja sinne, missä markkinat ja osaaminen jo ovat. Pk-sektorilla kansainvälistyminen ja siirtyminen tuote- ja palveluliiketoimintaan alihankkijan roolista vaativat erityisponnistuksia. Suomen pk-yrityksillä on hyvät mahdollisuudet kasvattaa vientiään, mikäli ne osaavat hyödyntää käynnissä olevan murroksen edukseen.

Miten muutos tehdään?

1.

Yritystukia suunnataan alkuvaiheessa olevien yritysten markkinaehtoisin ja -ohjattuihin kokeiluihin, joiden avulla seulotaan rahoituskelpoiset selviytyjät. Kokeilut koostuvat sekä rahoituksesta että ohjauksesta. Samalla varmistetaan, että kannattamattomat hankkeet karsiutuvat pois. Näin voidaan osaltaan varmistaa yritystukien vaikuttavuus.

2.

Kokeiluihin tarvittava rahoitus kanavoidaan nykyisiä julkisen sektorin rakenteita uudistamalla ja rahoitusta uudelleen allokoimalla sekä houkuttelemalla yksityistä osaavaa pääomaa kuten bisnesenkeleitä mukaan kokeiluihin. Sijoittajia houkutellaan käyttämällä verokannusteita sekä kokeilemalla epäsymmetristä voitonjakoa julkisen ja yksityisen sektorin välillä. Suoria yritystukia ohjataan enemmän alkuvaiheen yrityksille ja tutkimukseen ja tuotekehitykseen liittyviä verokannusteita yritysten myöhäisempiin kehitysvaiheisiin.

3.

Lisätään kone- ja metallituoteteollisuuden pk-sektorin tukitoimia kansainvälisen liiketoiminnan aktivoimiseksi. Julkisen vallan tarjoamia ja tukemia markkinointi- ja konsultointipalveluja, samoin kuin kansainvälistymistä ja verkostoitumista edistävää rahoitusta suunnataan alan pienille ja keski-suurille yrityksille. Suorien tukien lisäksi kokeillaan t&k-verokannusteita yritysten kansainvälisen tuotekehitystoiminnan edistämiseksi. Kannusteiden käytöstä on saatu hyviä kansainvälisiä kokemuksia (ETLA 2009).

Sitran toimet muutoksen edistämiseksi

Sitra tekee kokeiluja murros- ja kasvutoimialoilla sekä tavoittelee yksityistä pääomaa mukaansa sijoittajiksi. Sitra keskittyy sijoittajana uusiin liiketoiminnan alueisiin, joihin liittyy suuri riski ja joille yksityinen pääoma ei siksi muuten hakeudu.

- **Yritysten alkuvaiheen rahoitus:**

a) *Sitran rahoittamissa selvityksissä on todettu, että verokannusteet ovat toimiva väline yritysten alkuvaiheen rahoituksessa sijoittajien kannustamiseksi (esim. Markku Maula: Verokannustimet yksityishenkilöiden riskipääomasijoitusten aktivoinnissa, 2007; Laura Valkonen: Verokannustimet Innovaatiopolitiikan Välineenä – Katsaus Verokannustimien Käyttöön OECD-maissa, 2006).*

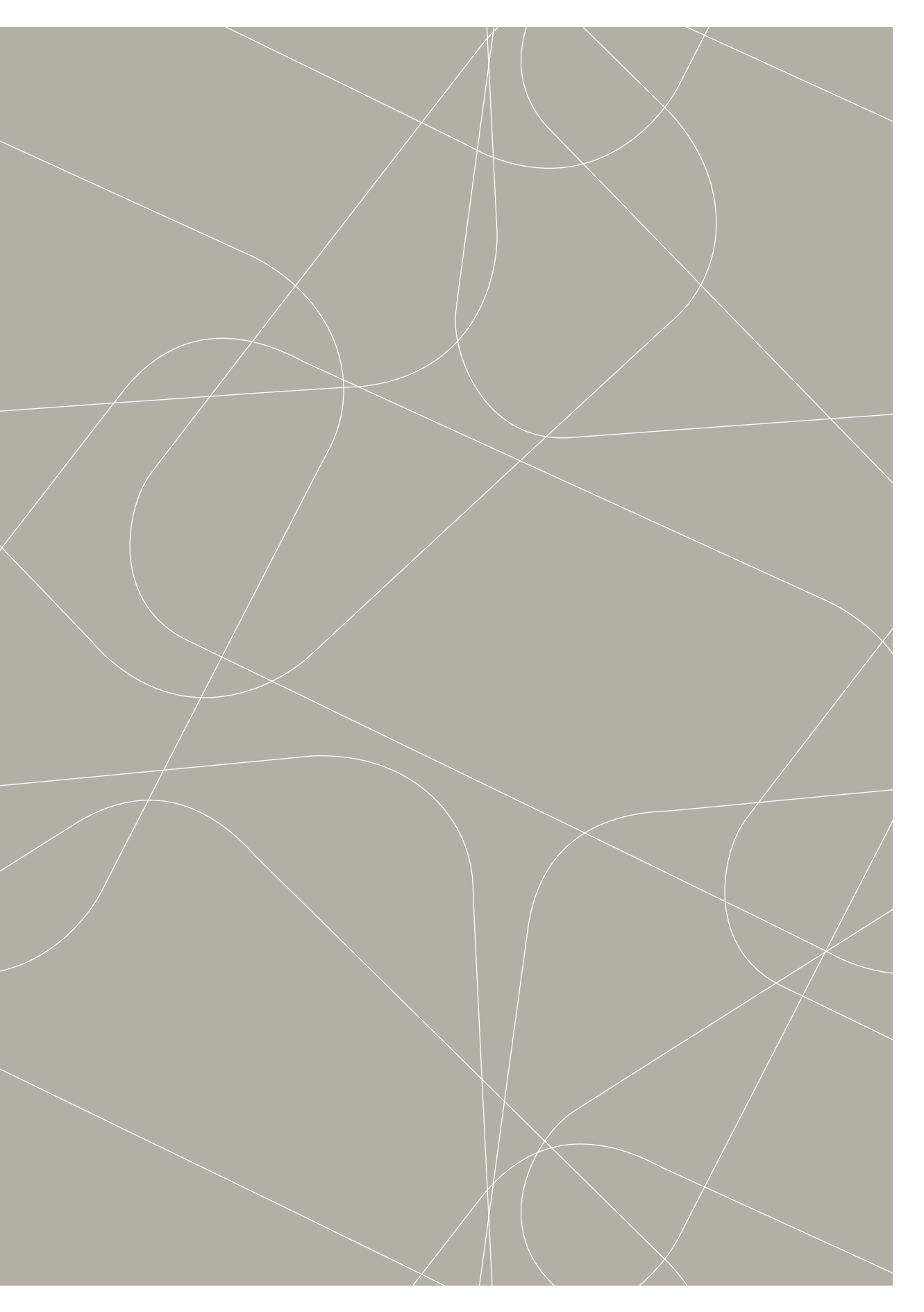
b) *Sitra kartoittaa yritysten alkuvaiheen rahoitus-tilannetta ja vauhdittaa omalta osaltaan uusien rahoitusinstrumenttien käyttöä kokeiluhankkeiden avulla. Sitra selvittää muun muassa yhteiskunnallisten yritysten rahoitusmalleja.*

- **Kone- ja metalliteollisuuden pk -sektori:**

a) *Pk-sektorin yrityksille on järjestetty ja järjestetään viennin edistämismatkoja ja koulutustilaisuuksia potentiaalsiin vientimaihin. Lisäksi on tehty sijoituksia muutoksessa oleviin kansainvälistyviin yrityksiin.*

b) *Sitra on aloittanut myös kokeilun pk-yritysten markkinaseurannan ja seurantapalvelun kehittämiseksi. Lisäksi Sitra on julkaissut viennin mahdollisuuksia ja muutoksen merkitystä kartoittavia kirjoja sekä järjestänyt seminaareja ja työpajoja kansainvälistymisen edistämiseksi.*

SITRA

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

Itämerentori 2, PL160, 00181 Helsinki

Puhelin (09) 618 991, faksi (09) 645 072, sitra.fi

ISBN 978-951-563-756-7 (nid.)

LISÄTIEDOT:

Mikko Kosonen, yliasiamies

Päivi Yli-Kyyny, yliasiamiehen assistentti
puh. (09) 6189 9289

Energiaohjelma

Jukka Noponen, puh. (09) 6189 9430

Julkishallinnon johtamisohjelma

Juha Kostiainen, puh. (09) 6189 9473

Koneteollisuuden kasvuohjelma

Mauri Heikintalo, puh. (09) 6189 9426

Kuntaohjelma

Antti Kivelä, puh. (09) 6189 9265

Maamerkit-ohjelma

Eeva Hellström, puh. (09) 6189 9276

Strateginen uusiutuminen

Jari Pasanen, puh. (09) 6189 9482

Viestintä

Teppo Turkki, puh. (09) 6189 9497

Tuula Tiihonen, puh. (09) 6189 9269

Sitran viestinnän päivystys, puh. 040 548 0794

Sähköpostiosoitteemme ovat muotoa: etunimi.sukunimi@sitra.fi